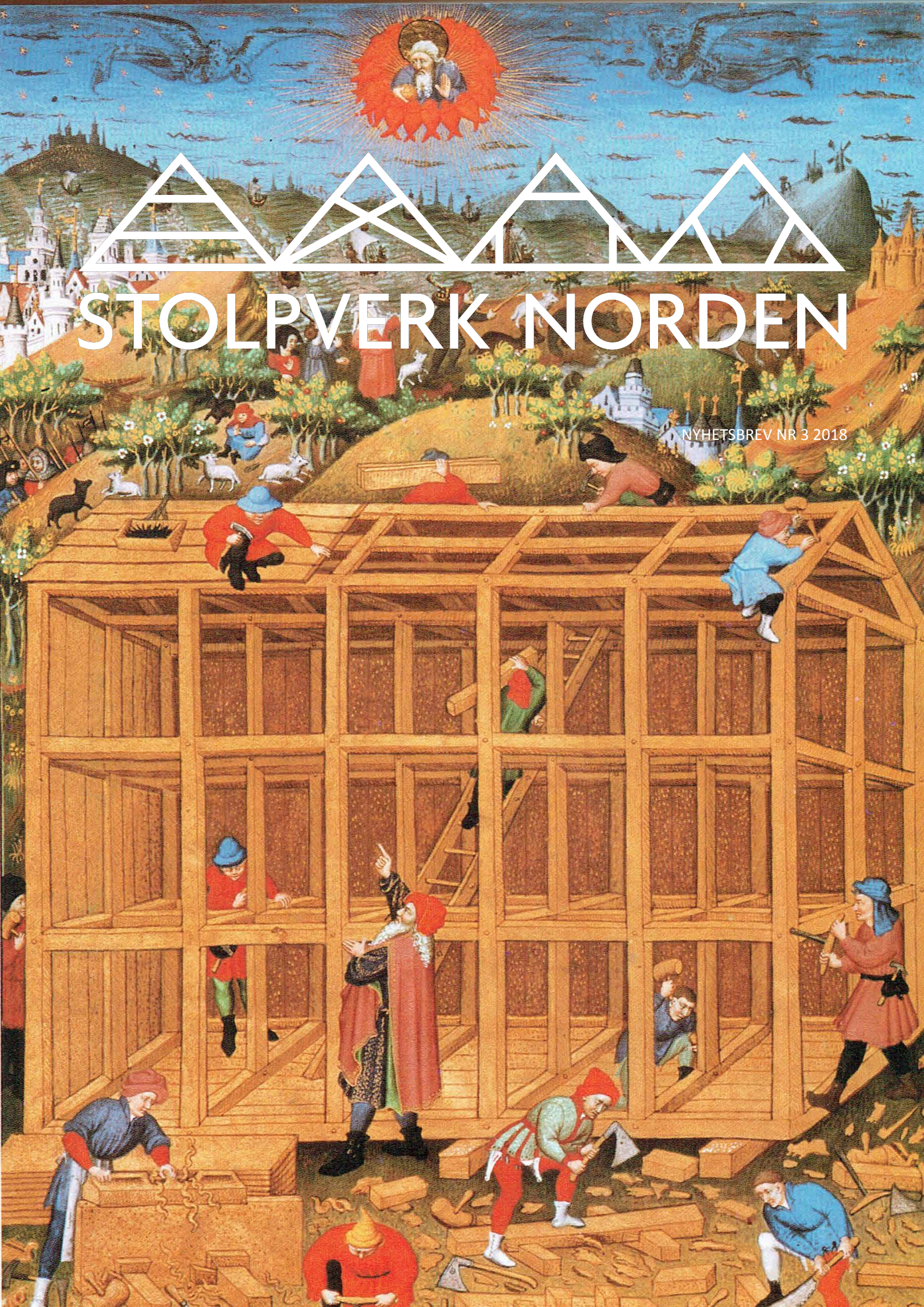

NYHETSBRV NR 3 2018

STOLPVERK NORDEN

Kära medlemmar i Stolpverk Norden!

Det senaste brevet från Stolpverk Norden kom i början av den hysteriskt varma sommaren. Nu har ängsälvorna med sin älvdans tågat in som det så fint heter, ett äldre uttryck för väderfenomenet som blir när kylig och varm luft möts och bildar en lokal dimma nära mark och öppna vatten. En bra tid för året för ett nytt utskick i form av nyhetsbrev nummer tre!

Vad har hänt sedan sist?

I Nyhetsbrev nummer tre kommer du läsa om utlandsäventyr. Flera medlemmar i Stolpverk Norden deltog i sommarens Kesurokai-sammankomst i Tyskland, där hantverkare från flera kontinenter byggde en stolpverksbro tillsammans. Tre av våra medlemmar har också hunnit resa till USA och har där deltagit på en konferens i stolpverk som Timber framers guild anordnade. I sommar har det hållits flera kurser i stolpverk. På Gotland anordnades för fjärde året i rad en kurs i stolpverk, där Josh Jackson från Timber Homes Vermont var kursledare, vilket vi får en kort rapport om.

Ett styrelsemöte har också hållits där alla ordinarie styrelsemedlemmar träffades "live" för första gången. Idéer och framtidsplaner finns det gott om men vi vill gärna bjuda in dig som medlem att delta med idéer och spår som vi som förening kan arbeta vidare på. Välkommen med dina synpunkter och tankar!

I nyhetsbrevet får vi också läsa om en nystartad utbildning i Norge, "Klassisk bygningshåndverk og restaurering" på fagskolen i Hordaland och vi får en inblick i stolpverksundervisningen på Bygghantverkprogrammet i Mariestad, Göteborgs Universitet. Sist men inte minst presenteras några av våra medlemmars aktuella projekt. Har du något intressant projekt på gång så är du välkommen att höra av dig eller skicka in bilder till framtida nyhetsbrev. Det finns även en nystartad Facebook-grupp som är endast för medlemmar där man kan dela sina projekt. Förhoppningen med den slutna gruppen är att det är ett lätt och snabbt sätt spegla vad som sker och ge en möjlighet till diskussioner. Sök på Stolpverk Norden Grupp på Facebook, så hittar du gruppen.

Framtiden

Flera kurser i stolpverk är nu inplanerade. I närtid hålls en dagkurs i virkesgradering, som följs av en mer avancerad kurs i virkesgradering under våren 2019. Vi

återkommer med info om det.

Minst fem intressanta kurser och workshops i stolpverk är inplanerade under våren av Hantverkslaboratoriet i Mariestad som anordnar kurserna. Läs mer om de olika kurserna nedan!

Vi kan också avslöja att nästa Kesurokai-sammankomst kommer att hållas i Sverige under de första två veckorna i juli år 2021. Det finns möjlighet att anmäla sitt intresse till att delta i en arbetsgrupp som planerar och anordnar sammankomsten. Det kommer finnas omkring 15 platser för deltagare i Norden med förtur till alla som vill delta i planeringsarbetet och arbetsgruppen. Maila till oss om du är intresserad av att delta i en arbetsgrupp; info@stolpverk.org.

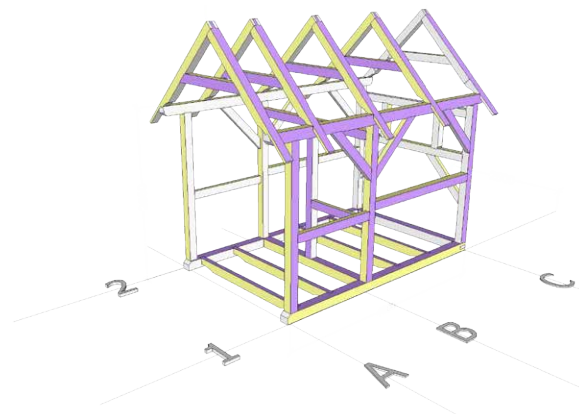
En tidig julklapp

Nu har arbetet med en blogg och en kunskapsbank på hemsidan startat. De första ritningarna finns nu publicerade på hemsidan! Det är Ulrik Hjort Lassens ritningar på dasset till Nordens Ark, som vi byggde under det första seminariet i Stolpverk som föreningen anordnade i Mariestad 2017 som nu delas. Välkommen att ta del av dem!

Sist men inte minst, jag gissar jag att ni har noterat vår nya design på nyhetsbrevet som är 100 procent stiligare än tidigare, vi är mycket glada för detta! (tack Sofie!).

Väl mött!

Styrelsen i Stolpverk Norden. □

Ulriks ritningar på dasset till Nordens ark.

Kronhuset. Guidad visning av taklaget, med Mattias Hallgren.

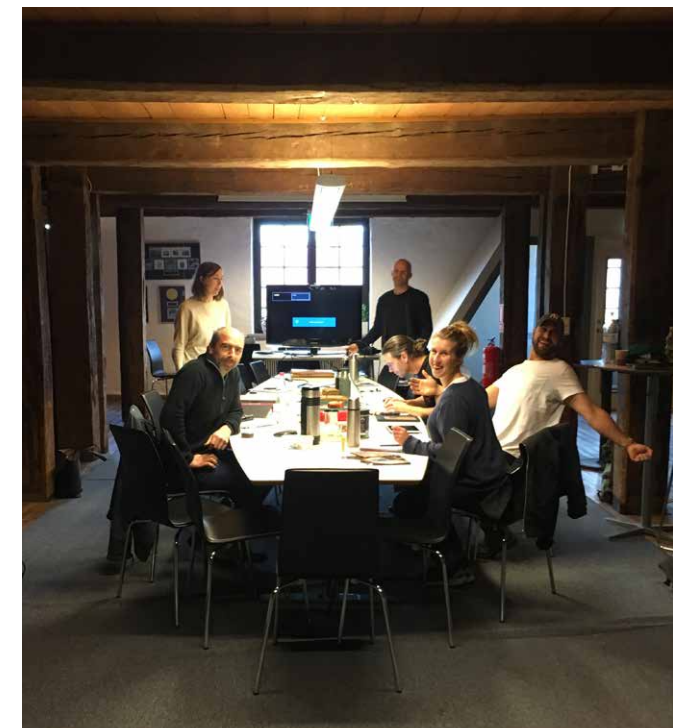
Kort rapport från styrelsen

Föreningen fick en ny styrelse på årsstämman 2018. Styrelsemedlemmarna träffades för ett tvådagarsmöte i Göteborg i oktober i år. I samband med mötet hölls det en öppen stolpverksträff med guidad visning av taklaget i Kronhusbodarna. Vi blev ca 30 deltagare på visningen som Mattias Hallgren från Traditionsbärarna höll i.

Nytt på hemsidan

Arbetet med en kunskapsbank på hemsidan har startat. Ritningar på alla byggnadsdelar till dasset till Nordens Ark av Ulrik Hjort Lassen är nu publicerade, del för del med exakta mått.

Arbetet med en blogg med artiklar som rör stolpverk på vår hemsida har också startat. Tanken är att det kommer vara fritt fram för alla medlemmar att delta i bloggen och skriva artiklar. Det kan vara artiklar där man djupdyker i stolpverk, delar med sig av genomförda projekt med processbeskrivningar eller delar forskningsartiklar. □

Styrelsemöte i dagarna två.

Kesurokai i Lüneburg

Av Ulrik Hjort Lassen och Maria Grönberg

Kesurokai betyder ordagrant "att hyvla tillsammans" på Japanska och det är en gammal japansk tradition att man träffas två gånger om året och utväxlar erfarenheter och visar och testar verktyg.

I somras hölls en internationell hantverksworkshop, Kesurokai i Lüneburg i Tyskland där 50 hantverkare från Tyskland, Japan, Estland, Frankrike, Storbritannien, USA, Danmark och Sverige, skulle samarbeta och bo tillsammans under två veckors tid. Vi var sju hantverkare från Stolpverk Norden som deltog i workshopen.

I hela två veckor, söndag-söndag i juli 2018 pågick arbetet med att bygga en stolpverksbro med enbart handverktyg, i det ingick alla moment från bearbetning från rundstock till färdig bro.

Platsen för workshopen låg långt ute i ett naturreservat, vid ett sparsamt använt besökscenter och värds- hus som bara var öppet på helgen. I anslutning fanns några byggnader som tidigare varit en internatskola med flerbäddsrum. Det var en häftig upplevelse och semester; i en bokskog, i princip utan mobiltäckning och internetuppkoppling, utan kontanter och utan vardagsbestyr. Restaurangen i värds huset ordnade alla mål mat och med en fenomenalt noggrann planering av våra tyska vänner så fanns allt man behövde på plats. Det enda vi kunde göra var att bygga, umgås och passa på att ta om alla handverktyg, skaffa, slipa, tillverka eggskydd- saker man inte alltid hinner med hemma.

Efter nio timmar på väg möttes vi av den här synen.

Så hur hamnade vi där ute i skogen?

En tysk wandergesäll, Hannes Schnelle, var under sin gesällvandring i Japan och gick i lära hos en japansk tempelbyggare där han lärde sig det traditionella japanska hantverket. Han fick i uppdrag av sin mästare att göra ett japansk-europeisk Kesurokai där man kunde träffas och utväxla erfarenheter och tekniker mellan kulturerna. Hannes, tillsammans med en grupp andra Freireisende wandergesällen arrangerade den första Kesurokaiworkshopen i Tyskland 2005 med en efterföljande, även den i Tyskland 2007. Vid det tillfället byggdes en Torii, en symbolisk port som markerar gränsen mellan människornas och gudarnas värld och som finns vid ingången till alla Tempelområden i Japan. Vår medlem Ulrik deltog första gången i Torii-bygget 2007 och har sedan varit med på alla efterföljande workshops, ett Japan 2010 där 27 européer åkte till Japan för att bygga ett japanskt tehus och den tyska motsvarighet, das Grillhaus. Efter detta har det varit en liten träff i Tyskland i 2016, men nu var det alltså dags igen och vi var fler som blev inspirerade och ville delta.

Resningen av Torii-konstruktionen i 2007

Byggprojektet

Bron som skulle byggas 8 meter lång och skulle placeras över en bäck söder om den historiska korsvirkesstaden Lüneburg.

De två-tre första dagarna gick ut på att svallhugga, skräda och kransåga stockar. De nedre delarna i konstruktionen var av ek och resten av materialet var douglasgran, alla träd kom från närområdet och var färska, de hade fällts omkring ett halvår tidigare.

När materialet var dimensionerat var det möjligt att påbörja layout och påritning av den första ramen som bestod av syllvarvet; två stycken 8 meter långa ekstockar i 6x10 tum och fyra stycken ekstockar i 6x6 tum som skulle kamas in i varandra. Två liggande douglasbjälkar låg i mitten, vilka skulle bära golvet.

Denna layout gjordes med referenslinjer på ekstockarna och hänsyn fick tas till en höjdskillnad mellan de två upplagen till bron, om 4 cm. En grupp bildades som skulle ansvara för layouten, och det tog lite tid att komma överens om vilket system som skulle användas. Mycket diskussioner fördes kring lämpligt system.

Till långväggarna gjordes en fullskalig layout där vi kom överens om att arbeta enligt den fransk-engelska traditionen med att rita på träförbindningarna med hjälp av ett lodsnöre. Se referenslitteratur; Lassen, 2014, s 104. Där beskrivs en metod för hur snedheter och ojämnheter överförs från den ena ytan till den andra. Ulrik Hjort Lassen och engelsmannen Joe Thompson var ansvariga för den ena väggramen. De kontrollerade alla påritningar som de andra åtta i gruppen utförde och fick godkänna påritningen innan någon byggnadsdel fick lämna layoutplatsen. Det är inte ett helt optimalt arbetssätt att vara tio hantverkare inblandade i samma layout, men det fungerade överraskande bra. Det var häftigt att uppleva att alla delar sedan passade ihop utan tillpassning. Till tapphålerna på den här ramen användes de två bormaskinerna som Ulrik och Johan hade med, och det var lite kamp om vem som skulle få hugga dem.

De två stora 6x10 tums ekbjälkar i syllvarvet hade en så pass stor böj att det var nödvändigt att hålla ihop dem med spännband vid påritningen. Här är de 4 tvärgående eksyllar kammade ned i de längsgående där man ser de olika höjderna.

Långväggen i fullskaligt layout, där stolparna ligger ovanpå syllarna och där Johan Jönsson diskuterar med Joe Thomson och där Benjamin Börjesson håller på med en förbindning i bakgrunden. Här syns också referenslinjen på stolparna som ligger 5 cm från framsidan där tapphålerna kommer att vara.

Syllen och remstycket på den andra väggen är påritat och har nu vänts för att hugga tapphålerna med en person för varje hål. Kristoffer Frederiksen och Magnus Jacobsson hugger i remstycket. I bakgrunden syns taken för smedjan och utslagsgolvet.

Nästa steg var att bock-konstruktionen skulle passas in i väggen. Denna hade bara en kort tapp och en så kallad "panna-häl", vilket beskriver den form som ska ta upp stöd i både framkant och bakkant. Åter igen krävdes en del diskussioner innan vi kom fram till vilka dimensioner som skulle användas. Bockkonstruktionen ritades på med lod och med lite övermått för att sedan få en exakt passning. Ulrik som var ansvarig för delen erkänner att det momentet var lite svettigt när man har det tunga arbetet med att hugga till en sådan bjälke, så färskt i minnet och kroppen. Ulrik dolde det dock väl, höll huvudet kallt och efter lite tillpassning gick det att få ihop ramen.

Joe Thompson håller på att föra över formen från bock-strävan till syllen med hjälp av lodsnoet som referens.

Den övre förbindningen i bocken passas in och här syns upplägget med vattenpass och lodet.

Ulriks "panna-häl" förbindningen, där de 5 mm hade sparats vid hälen, och där ett referenspunkt finns på centerlinjen på båda strävan och syllen med 2 fots avstånd (two-foot-marks)

Strävorna placerades ovanpå stolpar och remstycke och påritades och sedan var det dags att tillverka delarna och provmontera hela väggen. Det beslutades att inte dragborra dymlingarna utan att vi istället skulle dra ihop väggarna med spännband och borra hela vägen igenom. Bocken skulle ha järnbeslag på båda sidor och dessa var redan smidda av projektets smeder, men för att få dessa till att passa på båda sidor beslutade vi att resa väggen upp, för att kunna märka och borra från båda sidor och för att kunna märka och borra för ankarjärnen. Ankarjärnen skulle sitta på stolparna och gå ned igenom syllar och bärlinor.

Alla stolparna märktes nu med ett vågmärke och referenslinjer 50 cm från referenslinjerna på remstycket, för att stolparna sedan skulle kunna användas i tvärväggarna. Alla delar numrerades med timmermansmärken, och lades åt sidan redo för de kommande utslagningarna.

En annan grupp hade samtidigt arbetat med den andra långväggen, och den japanska delegationen hade jobbat mednockåsen och tillpassat alla små strävor enligt den japanska tekniken med centerlinjer och där träförbindningarna drogs med passare för att bli täta. De hade först hyvlat både remstycke ochnockås, så att dessa var helt perfekta i vinkel på utsida och ovasida, där sparrarna skulle ligga. Detta sedan gjorde att sparrarna kunde tillverkas enligt square rulle principen, där alla gjordes efter mallar som togs fram på utslagsgolvet, där ett tvärsnitt av bron var uppritat. Förutom i påritningssyfte så var utslagsgolvet till nytta när vi behövde diskutera konstruktionen och de olika lösningarna.

Eftersom både stolparna i långväggen och de hängande kungstolparna i mittväggen skulle användas i tvärväggarna, ritade vi referenslinjerna (dk - opstik) på utslagsgolvet (50 cm från referenslinjen på remmen ochnockåsen, för att kunna placera in stolparna på golvet, där de tvärgående strävorna och de horisontellt liggande bindbjälkarna (die zangen) sedan skulle kunna passas in.

Strävorna och kungstolpen påritades med mallar, viket fungerade då de saknade tappar. Ett intressant inslag angående mallarna som vi tar med oss, är att håll borrades på de ställen där man behöver kunna se referenslinjerna.

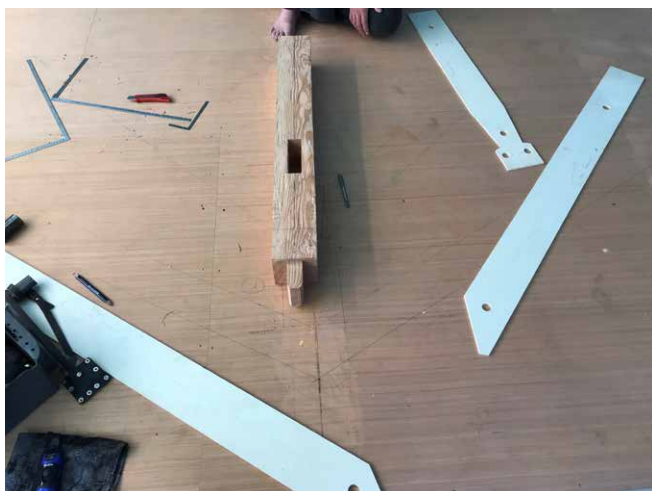
Långväggen samlat med strävor och bock och ihopdragen med spännband.

I bakgrunden har väggen rests upp och vi håller på att förbereda för ankarjärnen. I förgrunden håller andra väggen på att borrar för dymlingar och strävornas rundning huggs där på plats. Längst fram är Hannes Schnelle som är huvudmannen bakom Kesurokai projektet.

Den japanska delegationen håller på mednockåsen och passar in alla hängande kungstolper med de längsgående strävor.

Utslagsgolvet med mallar för kungstolpen och de tvärgående strävorna som användes vid påritning av delarna, bemärk hålen i mallarna som gjordes för att kunna se referenslinjerna på timret.

Tvärväggen lades tillbaka på utslagsgolvet efter linjerna och de två horisontella bindbjälkarna ritades på med krysskamning.

Byggnadsdelarna högs och lades sedan tillbaka på utslagsgolvet där de placerades i våg. Därefter lades bindbjälkarna på och krysskamningar mot strävor och kungstolpen kunde ritas på liksom urtagen i bjälkarna för kamningen över remstycket. Detta var det enda stället i konstruktionen där sammanfogningen inte provades, och eftersom remstycket "bara" dimensionshyvlades på ovan- och yttersida fanns det här en risk för att vara tvungen att göra tillpassning vid monteringen. Tvärväggarna lades ihop med bindbjälkarna på båda sidorna på golvet och strävorna märktes på med referens från golvet. Hela konstruktionen bars sedan iväg i ett stycke och det borrades för dymlingar.

Timmermansmärken högs på alla nya delar innan ramen demonterades igen. Samtidigt som detta utfördes kunde nästa tvärvägg läggas ut för påritning och tillpassning på golvet. Stolparna i långväggen och strävorna lades sedan tillbaka på utslagsgolvet så referenslinjerna på timret stämde överens med linjerna på golvet och timret vägdes in efter vågmärkena och referenslinjerna.

Detta möte påritades efter japansk modell, där mötet på stolpen tillverkades exakt i lod, så ansatsen på strävan kunde ritas på i lod med vinkeln. Tapp- och taphål märktes efter referenslinjerna.

Medan allt detta pågick blev alla sparrar tillverkade efter mall av det japanska laget. Sparrarna märktes först upp med mall efter centerlinjer och därefter blev urtagen påritade från mallen. Även här hjälte de två urborrade hålen i mallarna till för placering exakt efter centerlinjerna.

Halvstekt gris

En rekommendation inför nästa Kesurokai är att skippa den helstekta grisen. Eller halvstekta grisen. Den första helgen på plats bjöd på festligheter; det var öppet hus och vi fick många besökare under dagen efter att både radio och tidningen gjort reklam för eventet. På kvällen firade vi och värdshuset serverade en helstekt gris som snurrat över elden hela dagen. Under den andra veckan var 25-30 av oss rejält sjuka och sängliggande (inga vegetarianer), och det började bli lite bråttom inför monteringsdagen. Smått nervöst var det också att nyckelpersonerna som höll i själva påritningen var sjuka, man vill helst inte behöva börja om från rundstock för att få fram ett nytt ämne vid en felsågning. Vi hann dock bli klara i tid till att kranbilen hämtade alla delar och körde ut dem till sin slutgiltiga plats, i en annan del av naturreservatet. Monteringen dagen därpå gick som en dans och på bara några timmar stod bron där på plats. Bron invigdes, band klipptes, borgmästaren och våra tyska vänner som arrangerat det hela höll tal. På kvällen var det firande och fest på vår byggård. Väl tillbaka på området så överraskade värdshuset oss med två helstekta grisar kvällen till ära.

På avslutningsfesten så fick vi en förfrågan av våra tyska vänner om vi i Stolpverk Norden kunde tänka oss anordna nästa Kesurokai. Vi tackade ja och en kransåg överlämnades som nu väntar på att användas någon stans i Sverige under ett Kesurokai år 2021. □

För mer info om Kesurokai och film från resningen, besök: <http://kesurokai.com/>

Bron blev rest på få timmar och till slut lästes upp en egen producerat dikt på tyska som är traditionen vid taklagsfest i Tyskland. Dessutom blev det krossat glas och druckit brännvin däruppe mellan sparrarna.

Sommarens stolpverkskurs på Gotland

Av Henrik Larsson

6-12 augusti genomfördes för fjärde året i rad en kurs i amerikanskt stolpverksbyggande på Gotland. Precis som 2017 var Josh Jackson från Timber Homes Vermont instruktör och det var square rule-tekniken som lärdes ut liksom användandet av bubble-scriber för att infoga naturligt formade detaljer i konstruktionen – i år 4 så kallade fork posts. Kurs-bygget var ett stort ladugårdsbygge på 40 x 24 fot med ett vidbyggt så kallat run-in shed för hästar på 22 x 14 fot. 15 intresserade deltagare från olika delar av Sverige samt en dansk deltog i kursen. Den pedagogiska idén är att lära genom att praktiskt arbeta, så deltagarna hann producera ca 75% av stommen. Resterande delar har tillverkats på lediga stunder och nu har resterande del av stommen rests och fått takpanel och papp. Till ett av hammarbanden användes en relativt krokig 12,5m lång stock som först dömdes ut, men som efter tips från Jack Sobon bilades fram till 8 x 7 tum och riktades sedan med hjälp av kilande gradlister så att den kunde användas som hammarband – se bild. Metoden har använts historiskt i USA och det finns även exempel från Skandinavien på liknande lösningar. @sethkelleyvt har t.ex. lagt ut bilder på Instagram på en sådan äldre uppriktning. □

TFG Eastern konferens

av Ulrik Hjort Lassen

Detta året hade vi en delegation från Sverige som deltog i den årliga TFG Eastern konferens i USA, som i år hölls i Virginia Beach. Henrik Larsson hade tagit initiativ till resan, då TFG har varit så hjälpsamma och intresserade i uppstarten av Stolpverk Norden, tyckte vi att vi borde spinna vidare på det samarbetet. Vi var tre personer som till slut hängde på, Mattias Hallgren, Daniel Eriksson och Ulrik Hjort Lassen. Vi startade med en övernattnings på Lower Manhattan på ett hotell från 1883 med intakt (eller i alla fall rekonstruerad) interiör i 8 våningar, och som stod bland alla skyskrapar, och där fick vi se lite av det stora äpplet.

Sedan bar det söderut och efter en lång resdag, var vi framme på Founders Inn and Spa, som var ett 4stjärnigt hotell och konferenscenter. Konferensen drog igång på torsdagen med diverse aktiviteter, där vi hängde med på ett studiebesök till Colonial Williamsburg, som är världens största friluftsmuseum. Den kallas för USAs första huvudstad, byggdes omkring år 1718 och har en stor mängd originalbyggnader (88) av sina 500 byggnader. Här finns endel reenactment med aktiviteter men också hantverkare som använder 1700 tals verktyg och det var intressant att få en VIP-visning i kyrktornet, på vindarna och i hus som var under restaurering. Samtidigt som studieturen påbörjades en kurs i takgeometri och det var workshops om beräkning av stolpverksstommar för ingenjörer.

Konferensens huvuddel var föreläsning och demonstrationer som pågick under två en halv dag, fredag morgon till söndag lunch. Det var många intressanta föreläsningar om praktisk geometri, design och dimensionering av stolpverk, statiska beräkningar av träförbindningar, sips, väderkvarnar, cruck frames, dendrokronologi bland mycket annat. Eftersom det var fyra föreläsningar samtidigt, var det mycket vi inte fick med oss. Samtidigt höll vi, var och en, i två stycken föreläsningar. Mattias och Daniel visade dessutom klyvning av brädor och sprätthuggning. Därutöver var det andra aktiviteter som material- och verktygsutställning, stolpverk för barn där de var med och byggde ett lektorn, auktion och yxkastning, så programmet var späckat. Det var intressant att uppleva auktionen, TFG fick alla pengar för det som såldes och totalt drog den in 26000 \$. Det sista exemplaret av min avhandling blev bland annat sålt för 300 \$.

Murarlaget håller på att förbereda för bränning av tegelsten inne på området.

En typisk stolpverksvägg i husen på museet där ganska kläna dimensioner användes och där väggarna kläddes både invändigt och utvändigt, dock utan isolering imellan.

3 dagars kurs i takgeometri.

Mattias Hallgren och Daniel Eriksson visade de medeltida klyvtekniker som de utvecklat bland annat vid Södra Råda akademien.

En typisk knuttimrat konstruktion, där man inte haft tid eller kunskap till att göra ett långdrag, och där det för bostadshus handlade om att använda lera som tätningsmaterial.

På konferensen var också ett möte med internationella kontakter, där vi presenterade Stolpverk Norden och diskuterade möjliga samarbeten, vilka handlar om att dela på kunskap, skriva artiklar till deras tidskrift och därigenom få tillgång till deras publikationer och i framtiden arrangera workshops och studieresor. Medlemmar från Carpenters Fellowship var också på plats och pratade om sina erfarenheter. Det fanns generellt ett stort intresse för Skandinavien och vad vi har att komma med både historiskt och hantverksvetenskapligt. Samtidigt har vi mycket att lära om hur man bygger nytt i stolpverk.

Efter konferensen drog vi lite runt i Virginia till Appalacherna, där vi kollade på timmerhus, byggda i glestimringsteknik med kalkbrukfog och med extremt enkla knutar. Vi besökte Finch Woodworks i sin verkstad, där de byggde nya stolpverkshus i millrule-teknik men med organiska strävor i valnöt (black chestnut) som de "skrajade" in i ramarna. Vi blev inviterade hem till the Finch family som bodde i ett timmerhus från 1780 med fru, barn, katt, gris, get, höna och hund. Vi kollade på någon gammal stolpverkslada, några stolpverksbroar, kollade på östra Nordamerikas största träbyggnad, köpte svinbillig öl och besökte en mängd historiska platser.

Något vi inte uppskattade så mycket var allt köandet. Vi köade flera timmar för att komma in i landet, många timmar i bil inne i landet och sedan igen för att komma ut av landet. Sedan det allra viktigaste var att hittade massor med antika verktyg på diverse loppisar och antikaffärer.

Det var en mycket intressant och givande resa, som förhoppningsvis kommer att leda till mer samarbete med båda TFG och CF, där vi har mycket att lära oss. □

The Finch Residens från 1780 som är ett exempel på logbuildings i området.

En stolpverkslada byggd i nederländsk stil.

Jordan Finch workshop där de höll på att skrejba (pårita) för en timber framekonstruktion med naturligt formade strävor i black walnut, som var ett av firmans kännetecken.

den inre delen av en beklädd stolpverksbro där Henrik Larsson syns i siluett.

Här håller takstolarna på att bli skrejade, och som Jordan sa, så använde de "mill rule" för ramen men scribe rule för strävor. Och ganska så grova dimensioner (!)

En antikshop med ganska trevligt utbud av gamla men bra verktyg. Foto: Henrik Larsson

Här följer en utblick på vad som är på gång inom utbildningar som rör traditionellt hantverk i Norge och Sverige.

På Fagskolan i Nordaland har en ny utbildning startat i klassiskt byggnadshantverk och restaurering. Trond Oalann som är engagerad i projektet rapporterar.

Nytt fagskolestudie i Hordaland.

Av Trond Oalann

Vi har nå fått godkjent studiet «Klassisk bygningshåndverk og restaurering» på fagskolen i Hordaland. Studiet er et toårig nettstøttet studie som gir 60-studiepoeng. Det skal være en innføring i det klassiske bygghåndverk og restaurering. Det er i hovedsak et praktisk fag som er samlingsbasert, teoridelen tar utgangspunkt i praksis. Vi bruker ordet håndverksteori for å beskrive denne typen teori.

Mangelen på faglig kvalifiserte håndverkere innen klassisk bygningshåndverk og innen restaurerings- og rehabiliteringsfagene har i de senere år blitt påpekt både fra verne- og museumshold og fra bygningsbransjen. Med «klassisk bygningshåndverk» menes håndverksfagene som ble etablert fra 1600-tallet og framover og som ble mønstergivende for utviklingen av håndverkstradisjoner fram til oppløsningen av håndverkslaugene i siste del av 1800-tallet. For håndverkerne som har opparbeidet realkompetanse innenfor feltet har ikke denne i tilfredsstillende grad vært knyttet til en godkjent utdanning.

Opptak og opptakskrav

Generelt om opptak

Opptak av studenter til Fagskolen i Hordaland skjer gjennom Nasjonalt opptakskontor for fagskole. Dette gir felles kvalifikasjonskrav og regler for poengutregning for søkere i hele landet.

Opptak av studenter skjer bare på grunnlag av poengutregning og rangering (realkompetanse blir regnet om til poeng). Dette gir mulighet til å se både tall og poengnivå på søkere ved opptak til hver fagskoleutdanning.

Ordinær søknadsfrist til fagskoleutdanning er 15. april. Retningslinjer for søking finnes på hjemmesiden. Ved avvikende søknadsfrist blir dette kunngjort på hjemmesiden.

Grunnlag for opptak til studietilbud er a) eller b) under:

a) fullført og bestått videregående opplæring med fagbrev/svennebrev/vitnemål fra relevant yrkesutdanning fra videregående skole.

Søkere som kan dokumentere at de skal gjennomføre fagprøven etter søknadsfristen og innen 1. oktober, kan få tildelt studieplass. Studenten mister plassen om han/hun ikke består eller ikke fullfører fagprøven.

b) minst 5 års relevant praksis og realkompetanse i felles allmenne fag som tilsvarer Vg1 og Vg2 i yrkesfaglig utdanningsprogram. Søker må ha fylt 23 år innen det året han/hun søker studieplass.

Vitnemål og tittel

Studenter som fullfører og består utdanningen vil få utdelt vitnemål og oppnår tittelen:

Fagtekniker - Klassisk bygningshåndverk og restaurering.

Innhold i utdanningen

Fordeling av arbeidstimer for utdanningen

Utdanningens navn:

Klassisk bygningshåndverk og restaurering

Utdanningens antall arbeidstimer totalt:

1750 timer

Utdanningens antall studiepoeng totalt:

60 studiepoeng (1 års heltidsutdanning)

Studiets gjennomføringsmodell:

2 års utdanning nettbasert med ukesamlinger. □

Återkommande varje år undervisar Ulrik Hjort Lassen på stolpverkskurserna som ingår i bygghantverksutbildningen i Mariestad. De två kurserna i stolpverk hålls numera under fyra veckor per kurs, under höstterminerna. Nedan kommer en kort redovisning av vad som ingår i de olika kurserna och vad studenterna lär sig.

Stolpverk i Bygghantverksprogrammet, Göteborgs Universitet

Av Ulrik Hjort Lassen

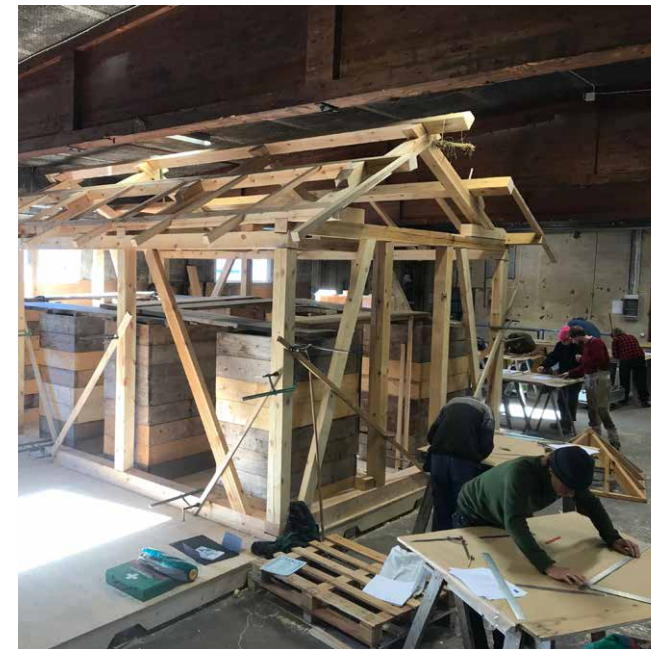

Stolpverk 1

I kursen det första året ingår en del övningsuppgifter med användning av handverktyg, träförbindningar, referenslinjer och tillverkning av en stolpverksbock. Bocken tillverkas som om det vore en möbel. Målet är att studenterna skall lära sig hur man dymlar, kilar, stabiliserar och riktar en konstruktion i liten skala. Sedan bygger vi tillsammans en stolpverkskonstruktion efter square-rule principen, där det görs en konstruktionsritning för varje del i konstruktionen, med primär och sekundär referenssida, måttkedja och detaljmått. Här håller vi en ganska hög grad av måttnoggrannhet, och det handlar mycket om att studenterna skall lära sig att läsa en ritning, och förstå hur de enkelt delar sitter i konstruktionen. Årets projekt är att bygga ett förrådskast till murgården som blir 18x5 meter i plan med 5 tvärramar. Där det är ganska stora dimensioner, mestadels 7x7 tum. Vi räknar med att studenterna i denna årskurs hinner med att få upp de 3 första ramarna och att resten kommer att färdigställas nästa år.

Nedan tv Stolpverk 1. Studenterna övar på träförbindningar inför det praktiska provet. Här en blixtskarv.

Nedan th Stolpverk 2. Den färdiga stavlinekonstruktionen rest på plats på utslagsgolvet (det fick precis plats), framför håller nu studenterna på med takgeometri och grafisk projek-tionslära.

Stolpverk 2

I september hade andraårs studenterna sin kurs, där vi byggde stolpverk efter en annan princip, som vi har hämtat från den norska traditionen med stavlinehus och sperreverk, eftersom det systemet påminner om svenska historiska stolpverkskonstruktioner. Här har vi också några träförbindningar som påritas med hjälp av mallar. Här gör vi bland annat det kända franska låset som också används i konstruktionen. Sedan bygger vi ett stavlinehus på 6x4 meter där alla studenter är med på utslagningen och påritningen av sperrebocken, och sedan delas de upp i grupper där de får ta sig an de olika momenten i byggprocessen. De får på så sätt arbeta som ett arbetslag och tillsammans lösa de flaskhalsar som uppstår i och med att man inte kan påbörja remstyckena innan syllen är klar. Här använder vi bland annat praktisk geometri för att slå ut planritningen samt påritningsmetoden "line transfer" för att passa ihop de olika delar med varandra. Sedan avslutas kursen med takgeometri, projekteringsritning av brutna takkonstruktioner och användningen av Lindefjellsvinkelen. □

Hantverkslaboratoriet ger stolpverkskurser 2019

Av Henrik Larsson

Hantverkslaboratoriet anordnar flera kurser inom stolpverksbyggande under 2019. Detaljerad information kommer inom kort att läggas ut på www.stolpverk.org, www.craftlab.gu.se samt på www.byggnadsvårdsforetagen.se, men du kan redan nu anmäla dig till kurserna genom att mejla till Henrik Larsson på Hantverkslaboratoriet; henrik.larsson@conservation.gu.se. Ange namn, faktureringsadress och organisationsnummer eller personnummer (behövs för faktureringen).

Historiska utslagningsmetoder, med Ulrik Hjort Lassen. Kursen baseras på de historiska metoder Ulrik behandlade i sin avhandling "The invisible tools of a timber framer" från 2014. Läs den här; <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/35598>.

Datum: 11-13 april 2019.

Plats: Kvibergs landeri, Göteborg.

Antal deltagare: Ca 12 .

Pris: 3600:- + moms. Medlemmar i Stolpverk Norden eller Byggnadsvårdsföretagen, BVF 3000:- + moms.

Historic timber framed constructions, layout methods, carpenter's marks and tool marks.

Konferensdag med föreläsningar om medeltida klockstaplar och tak-konstruktioner i Sverige samt föreläsningar av Jack Sobon, USA samt Peter McCurdy, UK på temat undersökning av historiska utslagningsmetoder, märksystem och verktygsspår.

Datum: 7 maj.

Plats: Trädgårdens skola, Mariestad.

Antal deltagare: Max 100.

Pris: 1000:- + moms. Medlemmar i Stolpverk Norden eller Byggnadsvårdsföretagen, BVF 500:- + moms.

Design & Engineering of timber frame constructions med Will Beemer från Heartwood school, Massachusetts, USA. 3 dagar.

Kursen behandlar design, hållfasthetsberäkning och dimensionering av stolpverkskonstruktioner och går igenom alla steg vid formgivning av en stolpverksbyggnad. Kursen ges på engelska och beräkningarna i övningarna utgår från fot, tum och pounds, men beräkningsexemplen gäller tall och gran och utgår från norska byggnader och förutsättningarna kan överföras till nordiska förhållanden. Will driver sedan många år timber frame-skolan Heartwood i Massachusetts och har varit en drivande kraft i Timber Framers Guild i 40+ år och är författare till artiklar och böcker, bl.a. till boken "Learn to Timber Frame".

Datum: måndag-onsdag 25-27 mars.

Plats: Trädgårdens skola, Mariestad.

Antal deltagare: ca 30.

Pris: 2400:- + moms. Medlemmar i Stolpverk Norden eller Byggnadsvårdsföretagen 1900:- + moms.

Roof Geometry med Will Beemer från Heartwood school, Massachusetts, USA. 3 dagar.

Kursen behandlar design och beräkning och utslagning av tak-konstruktioner. Vi bygger 3 modeller för praktisk tillämpning under kursen.

Datum: torsdag-lördag 28-30 mars.

Plats: Trädgårdens skola, Mariestad.

Pris: 3600:- + moms. Medlemmar i Stolpverk Norden eller Byggnadsvårdsföretagen 3000:- + moms.

Antal deltagare: Max 14.

Nordiskt stolpverksbyggande, 5 dagar.

Praktisk kurs med fokus på nordisk stolpverkstradition med Ulrik Hjort Lassen.

Datum: 24-28 juni.

Plats: Kvibergs landeri, Göteborg.

Pris: 5.900:- + moms. Medlemmar i Stolpverk Norden eller Byggnadsvårdsföretagen 4900:- + moms.

Antal Platser: Ca 12. □

Slutligen får vi en inblick i några av våra medlemmars projekt, Joshua Roxendal, Lightfeetliving i Sverige och från Finland, Fredrik Sjöblad. Tack för bidrag!

Aktuella projekt

Av Joshua Roxendal

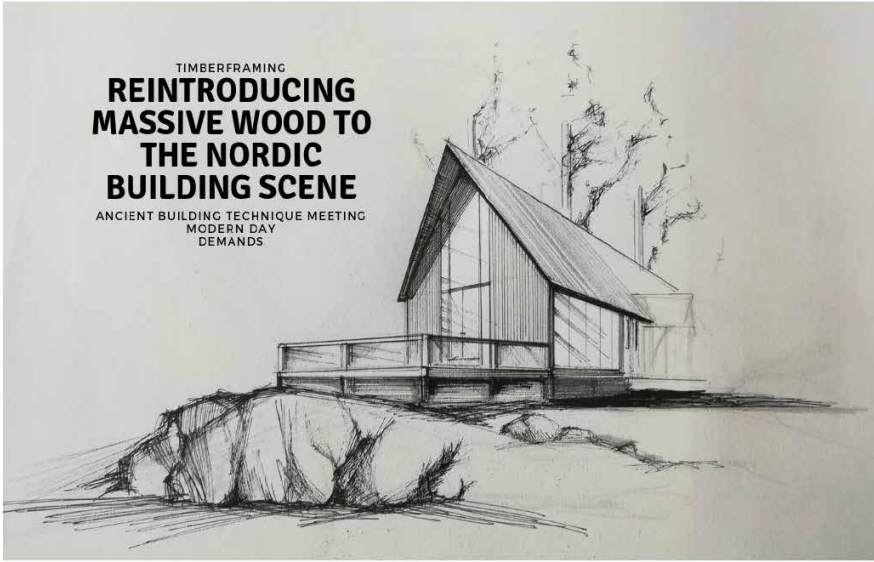
Detta är ett urval av projekt jag gjort/gör i Sverige. Jag driver en enskild firma - Lightfeetliving där jag jobbar med naturlig konstruktion och håller i utbildningar.

Nr 1 är ett litet handbyggt hus hemma i Garpenberg, Södra Dalarna. Den är gjord av naturmaterial ända nerifrån grunden upp till taket. Naturstensgrund, rejält handbilat stolpverk med träd bara meter ifrån byggplatsen, halmväggar med lerputs inne och ute och ett tak av hyvlade aspspån. Min filosofi kring bygge och detta hus speciellt är att sätta ihop mina olika färdigheter och skapa ett hus av naturmaterial. Jag gick en stolpverk/timringssutbildning i Canada och har jobbat med lerbygge runt om världen.

Här fick jag sätta ihop de olika metoderna. Stolpverket har inspirerats av japanska och Nordamerikanska hus och även skandinaviska grindverksbyggen. Hela huset är gjort för hand förutom lite kapningar med motorsågen.

Nr 2 ett renoveringsprojekt: Dett är på samma gård som naturhuset och har stått som förråd i runt 50 år. Nu gör jag om det till en yoga och samlingssal. Det första va att byta utnoch kopiera stockarna som va dåliga sådd hade i princip satt en ganska fin enkel konstruktion rätt på marken! Efter det kunde jag jobba med att öppna öppna utrymmet genom att tillverka strävor som stöttar åsarna och bildar en så kallad "Hammerbeam" som det heter på engelska och har används i slott,kyrkor och tågstationer till exempel för att skapa stora öppna hallar, ofta mellan två stora stenvägg.

Nr 3 håller jag på med i skrivandets stund. Det är en vän utanför Östhammar som bygger ett halm-balshus och har kontaktat mig för att hjälpa bygga en självbärande eller så kallad reciproktak av rundtimmer. Vi använder timmerpassare för att passa ihop stockarna i en självbärande spiral som senare kommer bli torvtak. Väldigt roligt att få utveckla olika träkonstruktionsmetoder. Jag lär mig nått varje gång och njuter av den kreativa processen. Det är också något speciellt att jobba med träd sin naturliga runda form. □

EKEBERG KARIS
FINLAND
2018-2019

A TIMBERFRAME HOME
WHERE OLD CHURCH LIKE SHAPES
AND DIMENSIONS MEET MODERN
ARCHITECTURAL STANCE

Bidra till nyhetsbrevet!

Har du bilder från ett stolpverksprojekt du genomfört?
Dela det med oss andra! Skicka bilder och kort text till
info@stolpverk.org

Redaktör: Maria Grönberg
Layout: Sofie Campanello

Bilden på försättsbladet: Gud håller sin hand över
Noak som bygger sin ark. Ur Hertigen av Bedford,
tidebok från ca 1433.